

کربلا

مقالات مرتبط: کربلا (مقالاتیوم).

سرزمین کربلا در کرانه غربی رود فرات و در کناره‌ی دشت، در وسط منطقه رسوی معروف به سرزمین سواد واقع است.

فهرست مندرجات

- ۱- جغرافیای کربلا
- ۲- ریشه‌لغوی کربلا
- ۳- دیدگاه حموی
- ۴- دیدگاه شهرستانی
- ۵- دیدگاه مدرس بستان
- ۶- آبادی
- ۷- اسمی کربلا
- ۸- نام کربلا در فقه
- ۹- حیر
- ۱۰- نامهای دیگر کربلا
- ۱۱- کربلا پس از ظهور اسلام
- ۱۲- پانویس
- ۱۳- منبع

۱- جغرافیای کربلا

در شمال غربی این سرزمین شهر انبیل، در شرق آن شهر باستانی بابل، در غرب آن صحرای غربی و در جنوب غربی آن شهر حیر، پایتخت منذری‌ها قرار دارد. کربلا در مرزهای صحراء و بدویان حجاز و شام برای تامین آبوقه به آنجا روى می‌آورند و تا گشته‌های نه چنان دور وضع بر همین منوال بوده است.^[۱]

۲- ریشه‌لغوی کربلا

لغت شناسان، مورخان و جغرافی دانلن در ریشه‌لغوی واژه کربلا و نیز در اشتقاق و معنای آن اختلاف نظر دارند برخی بر این باورند که این کلمه ریشه‌ای عربی دارد^[۲] و عده‌ای نیز گفتند که این واژه از ریشه‌ای غیر عربی برگرفته شده است.^[۳] شهرستانی، هبة الدین الحسینی، نهضة الحسين عليه السلام، بیروت، ص ۱۱۷.^[۴]

۲.۱- دیدگاه حموی

یاقوت حموی واژه "کربلا" را "به معنای سنتی در گامها" و برگرفته از "جاء بمشی مکربلا (با گامهای سمت آمد)" دانسته و در این باره بیان داشته است که ممکن است به دلیل سنتی بودن زمین در کربلا، این سرزمین بین نام خوانده شده باشد. همچنین گفته شده است: "کربلت الحنطة (گندم را غربال کرد)" بنابراین ممکن است به جهت پاک بودن کربلا از سنگریزه و درختان انبوه این سرزمین بین نام خوانده شده باشد. یاقوت همچنین می‌افزاید: "کربل" نام کیا "ترشک" است بنابراین ممکن است به خاطر وفور روپیش این گیاه این سرزمین، کربلا، خوانده شده است.^[۵] الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۴، ص ۴۴۵.

۲.۲- دیدگاه شهرستانی

اما باید گفت علی‌رغم نظر اصرار یاقوت حموی بر عربی بودن واژه کربلا، بسیاری بر این اعتقادند که این واژه از کلمه‌ای غیر عربی اتخاذ شده است. از جمله "علامه هبة الله شهرستانی" در کتب "نهضه الحسين عليه السلام" بر این اعتقاد است که کربلا برگرفته شده از کلمه "کور بابل" به معنای "مجموعه‌ای از روستاهای بابلی" است.^[۶]

۲۰۳ - دیدگاه مدرس بستان آبدی

شیخ محمد باقر مدرس "شهر حسین علیه السلام" در کتب «کربلا ترکیبی است از دو واژه آرامی؛ یعنی "کربا" به معنای "معبد" یا "حرم" و "ایلا" به معنای "خدایان"». بنابراین نقل، معنای واژه کربلا "حرم خدایان" می‌باشد.^[۴] وی در ادامه می‌افزاید: «اگر به تاریخ این شهر در روزگار بابلی ها باز گردیم از آن نام نشانی خواهیم یافت، زیرا طبق گفته ماسینیون، مستشرق فرانسوی- کربلا در گشته‌های ساکن شهر نینوا و کوشک بابل بود و این دو شهر در نزدیکی ناحیه کربلا واقع شده بودند»^[۵]

۳ - اسامی کربلا

در طول **تاریخ** بر این سرزمین نامهای اطلاق گردیده است. برخی از این اسامی نام روستاهای مجاور کربلاست که بر این سرزمین نیز اطلاق شده است و برخی دیگر بر اثر گذشت زمان بر کربلا اطلاق شده است که "عمراء" از جمله آن‌ان است.

بنیوی، (در منطقه **کوفه**، ناحیه‌ای است که به آن نینوا گفته می‌شود؛ کربلا نیز، جزوی از این ناحیه است). **[۹] الدینوری، ابوحنیفه احمد بن داود، الاخبار الطوال، ص ۲۵۱.**

[۱۰] الطبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم والملوک، ج ۴، ص ۳۰۸. غاضریه، ماریه، عموراء، نواویس، (نواویس جمع کلمه ناووس است. **ناووس** به گورستان مسیحیان گفته می‌شده است. پیش از فتوحات اسلامی، در زمین‌های حدود حرم امام حسین علیه السلام، نزدیک نینوا، گورستانی ویژه مسیحیان به همین نام وجود داشته است). ارض بابل، مشهد الحسین علیه السلام و کربلاه از جمله نامهای بوده که به این سرزمین اطلاق شده است. اما اسم "کربلاء" به تدریج و به مرور زمان از لحاظ شیوع و انتشار میان مردم و در تاریخ بر سایر اسامی غلبه یافته و امروزه تنها وارث و باقیمانده نامهای دیگر این سرزمین محسوب می‌شود به فسمی که فعلاً این ناحیه، **قطط** به اسم کربلا شناخته می‌شود.

۴ - نام کربلا در فقه

کربلا در بسیاری از منابع اسلامی بخصوص کتب فقهی، بیشتر با نام **حائز شناخته** می‌شود و **فقها** مسائل خاصی را که در خصوص حائز و الحکم و حدود آن می‌بایشد، در ذیل همین عنوان بحث و بررسی می‌کنند. "حایر" از "حار بحیر حیر" از "تحیر الماء" وقتی که آب در محیط جمع شود و دور بزند^[۱] **الحموی**، یاقوت، معجم البلدان، ج، ۲، ص ۲۰۸. ^[۲] [۱] این منظور، لسان العرب، ج، ۴، ص ۲۲۳-۲۲۲. ^[۳] [۲] **الزبیدی**، تاج العروس، ج، ۱۱، ص ۱۱۶. ^[۴] [۳] **الزبیدی**، تاج العروس، ج، ۱۱، ص ۱۱۶. و یا از "تحیرات الارض بالماء" هنگامی که زمینی از آب پر شده باشد، گرفته شده^[۵] [۴] این منظور، لسان العرب، ج، ۴، ص ۲۲۳. ^[۶] [۵] **الزبیدی**، تاج العروس، ج، ۱۱، ص ۱۱۶. و جمع آن "حوران"^[۷] **الحموی**، یاقوت، معجم البلدان، ج، ۲، ص ۲۰۸. ^[۸] [۶] این منظور، لسان العرب، ج، ۴، ص ۲۲۳. و بنابر مشهور "حیران" است.^[۹] ^[۷] [۷] این منظور، لسان العرب، ج، ۴، ص ۲۲۳. اما الغویون توصیف کرداند که حایر عبارت از زمینی است که وسطان صاف و اطرافش مرتفع باشد و به عبارت دیگر محل پست و صافی است که اطراف آن را گودالهای عمیقی فرا گرفته است و هر وقت **باران** نازل می‌شود و یا آبی که مازاد کشتر از راه است، در آنها جمع می‌شود.^[۱۰] ^[۸] [۸] **الحموی**، یاقوت، معجم البلدان، ج، ۲، ص ۲۰۸. ^[۹] [۹] این منظور، لسان العرب، ج، ۴، ص ۲۲۳. ^[۱۰] [۱۰] **الزبیدی**، تاج العروس، ج، ۱۱، ص ۱۱۶. شاید علت اینکه از قدم کربلا یا قسمتی از آن را به نام "حائز" نام نهاده‌اند برای این بوده که در اراضی آن گودالهای وجود داشته که سیلابهای آب باران بدانجا سازیز مری شده است.

٤٠ - حیر

همچنین در برخی کتب از کربلا با نام "حیر" نیز یاد شده است.^[۲۴] "حیر" در واقع مخفف لفظ حائز نزد عوام می‌باشد؛ مردم عراق معمولاً در اسلامی تخفیف آن را می‌پسندند از این رو از بُل تخفیف اسلامی به حائز (حایر) حیر می‌گویند. اما یافقت حموی در کتب خود معجم البلاد بین لفظ حائز و حیر اندکی تفاوت قائل شده و اوردۀ «حائز عبارت است از **قیرامم** علیه‌السلام و سپس اضافه می‌کند که وقتی مظنوّر کربلا باشد "حیر" را بدون اضافه نکر می‌کنند»^[۲۵] الحموی، یافقت، معجم البلاد، ج ۲، ص ۲۰۸. بنابراین یافقت حموی بین حائز و حیر این طور فرق می‌کنارد که «حایر مخصوص قبر و اطراف آن و حیر به عقیده او اسم شهر کربلاست»^[۲۶] الحموی، یافقت، معجم البلاد، ج ۱۱، ص ۱۱۶.

۴۰۲ - نامهای دیگر کربلا

شاطی فرات، طف و طف الفرات نیز، از دیگر نام‌هایی است که برای این سرزمین مقدس برشمرده شده است. این سه اسم تقریباً به یک معناست؛ "طف" به سرزمین‌های اطراف می‌شود که مشرف به دریا باشند یا در لب روختانه قرار داشته باشند. به سرزمین کربلا نیز، به جهت وجود چند چشم‌ای که در این سرزمین بوده طف گفته شده است چشم‌هایی، مانند قطبانه، رهیمه، عین الجمل و نهر علق.^[۲۸]

۵ - کریلاس، از ظهور اسلام

کربلا از جمله زمین‌های عراق بود که در دوران **ابویکر** در سال دوازدهم هجری به تصرف مسلمانان در آمد. نقل شده "خلاد بن عرفطه"- پیش قراول سپاه سعد بن ابی **وقاص** - این سرزمین را فتح کرده و متی آنچه را مقر سپاه خود قرار داده بود؛ اما پس از چندی به دلیل بدی آب و هوای منطقه مجبور به ترک آنجا شد و به کوفه رفت.

پس از ایجاد و گسترش شهر کوفه، کربلا یکی از روستاهای پیرامون آن به شمار آمده و تازملان و قلایع کربلا، کسی از آن جز در مناسبتی خاص سخن نرانده است. تنها در زمان **امیر المؤمنین** علی علیه السلام و زمان عبور آن حضرت علیه السلام از این منطقه به سوی شام یادی از این سرزمین شده است. روایت شده که «در جریان جنگ صفين»

امیر المؤمنین علیه السلام و هر اهانت به کربلا رسیدند؛ پس ایشان، با دست به این سرزمن اشاره کرده فرمودند: "همین جاست همین جاست." مردی گفت: "ای امیر المؤمنن علیه السلام اینجا چیست؟" فرمود: "کَرْبَلَةُ مَكْرَبَةُ الْمُسْلِمِ" در اینجا فرود خواهد آمد، پس وای بر ایشان از شما و اوی بر شما از ایشان. آن مرد عرض کرد: "ای امیر المؤمنن علیه السلام معنای این سخن چیست؟" فرمود: "وَايْ بِرْ اِيشَانَ ازْ شَماَّجِراً كَهْ شَماَّ اِيشَانَ رَامِيَكَشِيدَ وَأَيْ بِرْ شَماَّ ازْ اِيشَانَ كَهْ خَداُونَدَ بِهِ سَبِّ كَشْتَنَ آنَ شَماَّ رَابِهِ دُوزَخَ مَيِّبرَد."^{۳۰} [۳۰] المنقري، نصر بن مزاحم، وقعة صفين، ص ۱۴۱-۱۴۲.

۶ - پاتویس

۱. ↑ آن طعمه، سلمان هادی، تاریخ مرقد الحسین علیه السلام ، بیروت.
۲. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۴، ص ۴۴۵.
۳. ↑ الشہرستانی، هبة الدین الحسینی، نہضۃ الحسین علیہ السلام، بیروت، ص ۱۱۷.
۴. ↑ مدرس بستان آبادی، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام ، ص ۱۰.
۵. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۴، ص ۴۴۵.
۶. ↑ الشہرستانی، هبة الدین الحسینی، نہضۃ الحسین علیہ السلام، بیروت، ص ۱۱۷.
۷. ↑ مدرس بستان آبادی، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام ، ص ۱۰.
۸. ↑ مدرس بستان آبادی، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام ، ص ۱۰.
۹. ↑ الظیوری، ابوحنیفه لحمد بن داود، الاخبار الطوال، ص ۲۵۱.
۱۰. ↑ الطبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوك، ج ۴، ص ۳۰۸.
۱۱. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۱۲. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۲-۲۲۳.
۱۳. ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
۱۴. ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
۱۵. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۳.
۱۶. ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
۱۷. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۱۸. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۳.
۱۹. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۲۰. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۳.
۲۱. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۲۲. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۳.
۲۳. ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
۲۴. ↑ الطبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوك، ج ۸، ص ۳۵۵-۳۵۶.
۲۵. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۲۶. ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸.
۲۷. ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
۲۸. ↑ مدرس بستان آبادی، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام ، ص ۱۲.
۲۹. ↑ الطبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوك، ج ۳، ص ۳۷۲-۳۷۳.
۳۰. ↑ المنقري، نصر بن مزاحم، وقعة صفين، ص ۱۴۱-۱۴۲.

۷ - منبع

سایت پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام، برگرفته از مقاله «کربلا».

رده‌های این صفحه: شهرهای تاریخی عراق | شهرهای زیارتی عراق | کربلا

ترجمه	•
عرب گذاری	•
جستجوی سریع	•